

Alternatívne fakty a manipulácia v politickom jazyku strán SNS a FPÖ

Ján Demčišák

Abstract

Alternative Facts and Manipulation in the Political Language of SNS and FPÖ. *The study examines the rhetorical strategies of the Slovak National Party (SNS) and the Freedom Party of Austria (FPÖ) in their official Facebook communication from 2021 to 2024, with a focus on the use of alternative facts. Methodologically, it combines quantitative corpus analysis (via Sketch Engine), qualitative coding, word cluster identification, and discourse analysis. The aim is to uncover linguistic manipulation techniques in political social media discourse, illustrating how strategies like emotionalization, polarization, and simplification shape and reinforce political narratives.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.57-73>

Keywords: populist rhetoric, alternative truths, linguistic manipulation, political communication on social media, corpus analysis.

Kľúčové slová: populistická rétorika, alternatívne pravdy, jazyková manipulácia, politická komunikácia na sociálnych sieťach, korpusová analýza.

Obsahové a časové vymedzenie predmetu výskumu

Jednou zo základných stratégií a funkcií politického jazyka je stratégia persvázie, pretože cieľom politickej komunikácie je presvedčiť publikum o určitom názore, získať popularitu, hlasy a nakoniec zabezpečiť participáciu na moci. Presvedčenie sa dá pritom dosiahnuť prostredníctvom argumentov, apelov a otvorenej racionálnej rétoriky, ale tiež viac skryte v dôsledku emocionalizácie, skresľovania, rámcovania a ďalších podobných prostriedkov, ktoré majú manipulačný charakter. Manipulatívne jazykové stratégie sú zároveň typické pre populistickú rétoriku, ktorá v Európe výrazne vzrástla po finančnej kríze v roku 2008 a najmä po migračnej kríze v roku 2015. V našej štúdii sa zameriavame na analýzu práve takých komunikačných stratégií,

ktoré majú manipulatívny charakter a zároveň pracujú s dezinformáciami, alternatívnymi faktami a konšpiračnými naratívmi.¹

Empirickú bázu pre túto analýzu tvorí komunikácia Slobodnej strany Rakúska (FPÖ) a Slovenskej národnej strany (SNS) v rokoch 2021 až 2024. Obidve strany boli počas tohto obdobia prvotne v opozícii a následne zaznamenali úspech, ktorý strane SNS zabezpečil v roku 2023 účasť vo vláde a strane FPÖ priniesol víťazstvo vo voľbách, aj napriek tomu, že následne nedokázala vytvoriť potrebnú koalíciu. Obe strany možno spoločne označiť ako konzervatívne, pravicovo nacionalistické a populistické. Obdobie, v ktorom sledujeme ich politickú komunikáciu, zahŕňalo sériu kríz, ako pandémia COVID-19, vojna na Ukrajine, energetická kríza, inflácia atď. Mnohé výskumy ukazujú, že práve krízové javy sú do značnej miery katalyzátorom populistickej rétoriky. Z tohto hľadiska sa dané obdobie javí ako ideálne na skúmanie jazyka populizmu. Dané obdobie zároveň umožňuje porovnať jazyk v kontexte podobných fáz (kríza, pokoj, nové krízy, volebná kampaň). Pre zabezpečenie adekvátnej komparácie zozbieraných údajov sme pri oboch stranách vzali do úvahy kompletne roky 2021 a 2022 (postavenie v opozícii) a následne predvolebnú komunikáciu v mesiacoch január až september príslušného volebného roka (v prípade SNS rok 2023 a v prípade FPÖ rok 2024). Týmto spôsobom sme pre každú stranu vymedzili rovnaké skúmané obdobie v dĺžke 33 mesiacov.

Vo vymedzenom období sa náš výskum zamerl na texty, ktoré obe strany uverejnili na svojich oficiálnych kanáloch v rámci platformy Facebook a to najmä z toho dôvodu, že v dnešnej dobe zohrávajú v politickej komunikácii sociálne médiá podstatnú úlohu. Na oboch kanáloch – Slovenská národná strana (SNS n.d.) a Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ n.d.) sme zozbierali celkovo 5347 príspevkov, z toho 2677 príspevkov SNS (2021: 906 príspevkov, 2022: 924 príspevkov, 2023: 857 príspevkov) a 2670 príspevkov FPÖ (2021: 882 príspevkov, 2022: 900 príspevkov, 2024: 888 príspevkov), obe výskumné vzorky sú teda rozsahovo porovnateľné. Vytvorená databáza zahŕňala všetky textové príspevky a obrázky s textom, obsah video príspevkov nebol analyzovaný. Do databázy boli zahrnuté aj príspevky priamych členov strany a volebných kandidátov, ktoré boli zdieľané prostredníctvom oficiálneho kanála strany. V prípade SNS zdieľané príspevky predstavovali 43 percent všetkých príspevkov, v prípade FPÖ len 3,6 percent. Všetky zahrnuté doklady predstavujú priamu a oficiálnu komunikáciu medzi stranou a verejnosťou.

¹ Táto štúdia je súčasťou širšieho výskumu so zameraním na jazykové stratégie konšpiračných teórií a alternatívnych právd v nemeckom a slovenskom jazykovom priestore. Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-22-0221.

Metodika

Naša metodika vychádza z korpusovej analýzy pomocou nástroja Sketch Engine. Na prínos korpusovej analýzy pre výskum jazyka politického diskurzu poukazuje okrem iného aj Ammalie Kutter: „Korpusová analýza nepredstavuje texty podľa ich lineárnej alebo intertextuálnej kompozície. Namiesto toho zdôrazňuje vzory bežného používania jednotlivých slov alebo slovných klastrov, ako sa objavujú vo veľkej zbierke textov. Či už sa tieto slová zobrazujú v kontexte alebo v kvantifikovanej abstrakcii, táto analýza nám poskytuje prehľad o používaní konkrétnych slov vo všetkých textoch obsiahnutých v korpuse. Okrem toho zobrazenie slovných klastrov odhaľuje vzorové sémantické, syntaktické a podobné vzťahy medzi slovami. To nám poskytuje ďalšiu vrstvu interpretácie, ktorú inak nemožno získať“ (Kutter, 2017: 183).

Zostavený korpus analyzujeme v troch krokoch, pričom sa zameriavame na kvantitatívny ako aj kvalitatívny aspekt. V prvom kroku sme pomocou nástroja Sketch Engine identifikovali najčastejšie kľúčové slová, v druhom kroku sme kľúčové slová zoradili do tematických klastrov a v treťom kroku sme v rámci jednotlivých klastrov identifikovali a analyzovali využitie dezinformácií a alternatívnych faktov.

Pri pojme alternatívne fakty sa opierame o jeho širší kontext v zmysle tzv. alternatívnej reality, pod ktorú Götz-Votteler a Simone Hespers (2019: 12) zaradujú falošné správy (zjavne nepravdivé správy, ktorých cieľom je poškodiť politických oponentov), alternatívne fakty (nepravdivé vyhlásenia členov verejnosti alebo zástupcov inštitúcií) ako aj konšpiračné teórie.

V súvislosti s analýzou manipulatívnych stratégií v politickom diskurze tiež reflektujeme prácu van Dijka (2017: 226–231) a zdieľame jeho charakteristiku sociopolitickej manipulácie, ktorá je podľa neho ideologická a súvisí s dominanciou a zneužitím moci a s ideologickou polarizáciou.

Kľúčové slová politického diskurzu SNS a FPÖ

V nástroji Sketch Engine sme vytvorili dva nezávislé korpusy. Korpus príspevkov Slovenskej národnej strany na Facebooku obsahuje 448 980 tokenov, 376 697 slov a 28 703 viet, zatiaľ čo korpus textov Slobodnej strany Rakúska pozostáva z 172 293 tokenov, 147 629 slov a 10 485 viet. Napriek porovnateľnému počtu analyzovaných facebookových príspevkov je možné pozorovať značnú asymetriu vo veľkosti korpusov, ktorá vyplýva zo skutočnosti, že FPÖ pracuje s výrazne väčším počtom videopríspevkov. Keďže naša analýza je striktné textová, tento typ príspevkov sme nezohľadňovali a do

výsledného korpusu boli zahrnuté len textové časti týchto príspevkov, ak boli k dispozícii.

Prvým krokom analýzy bolo identifikovanie jednotlivých kľúčových slov (tzv. single words). Sketch Engine používa ako základ pre určenie kľúčových slov referenčný korpus German Web 2023 (deTenTen23) pre nemecký jazyk a Slovak Web 2023 (skTenTen23) pre slovenský jazyk. Získané výsledky museli byť následne ďalej manuálne filtrované a upravené, aby mohli poskytnúť relevantný a neskresľujúci obraz. Odfiltrované boli napr. mená autorov príspevkov a politických reprezentantov príslušnej strany, pretože sú pre ďalšie tematické porovnanie irelevantné.² Rovnako boli odfiltrované a zoskupené opakujúce sa kľúčové slová (napr. identické slová s rôznymi gramatickými koncovkami a formami). Výsledkom tohto prvého kroku je prehľad 50 najčastejších kľúčových slov pre stranu SNS (tabuľka 1) a stranu FPÖ (tabuľka 2).

Tabuľka 1: 50 najfrekvencovanejších kľúčových slov v príspevkoch strany SNS na platforme Facebook

Lemma	Lemma	Lemma	Lemma
1 Sputnik	14 padnutý	27 lotéria	40 rozhádzaný
2 pronárodný	15 pitevný	28 Ódor	41 ambasáda
3 demisia	16 Čaputová	29 očkovací	42 servilnosť
4 zvrchovanosť	17 liberálny	30 nekompetentnosť	43 koalíčný
5 Heger	18 Kollár	31 Korčok	44 referendum
6 sorosovský	19 prozápadný	32 Matovič	45 Covid
7 prezidentka	20 Slavin	33 štvorkoalícia	46 OLANO
8 proslovenský	21 zdražovanie	34 sebestačnosť	47 proamerický
9 mimovládny	22 vatra	35 očkovať	48 vulgárnosť
10 úradnícky	23 Sulík	36 koalícia	49 marazmus
11 liberálny	24 Nordstream	37 expremiér	50 dezolácii
12 dražoba	25 NRSR	38 Remišova	
13 nekompetentný	26 národníar	39 neočkovaný	

Zdroj: Sketch Engine, vlastný zostavený korpus.

² Tento druh vlastných podstatných mien nebol pre našu analýzu relevantný. Ich významu v kontexte analýzy politického diskurzu sme sa v minulosti venovali v inej štúdii (Demčišák, 2024).

Tabuľka 2: 50 najfrekvencovanejších kľúčových slov v príspevkoch strany FPÖ na platforme Facebook

Lemma	Lemma	Lemma
1 Nehammer	18 Impfpflicht	35 ÖVP-Nehammer
2 schwarz-grün	19 Asylwerber	36 rot-weiß-rot
3 Einheitspartei	20 Scheinopposition	37 Asylzahl
4 ÖVP	21 Corona-Politik	38 Bundespräsidentswahl
5 Volkskanzler	22 FPÖ-Facebookseite	39 Massenmigration
6 Impfwang	23 U-Ausschuss	40 Volksbegehren
7 Corona-Wahnsinn	24 VdB	41 ungeimpft
8 türkis-grün	25 Asylpolitik	42 Kanzler
9 Nachschauen	26 Nationalratswahl	43 Systempartei
10 EU-Wahl	27 EU-Wahnsinn	44 Afghane
11 ÖVP-Innenminister	28 Neutralität	45 Grenzschutz
12 freiheitlich	29 ORF2	46 ORF
13 Österreicher	30 SPÖ	47 Kostenlawine
14 Ungeimpfte	31 Asylstopp	48 COFAG
15 ÖVP-Kanzler	32 Migrationspolitik	49 Teuerungswelle
16 Teuerung	33 Pressekonferenz	50 schwarz-rot-grün-pink
17 Russland-Sanktion	34 Massenzuwanderung	

Zdroj: Sketch Engine, vlastý zostavený korpus.

Táto identifikácia najčastejších kľúčových slov je základom pre ďalšiu analýzu. Nasledujúcim krokom je porovnanie dominantných tematických aspektov v slovenskom a rakúskom diskurze.

Porovnanie tematických klastrov

Základom pre ďalšiu komparáciu oboch politických diskurzov bolo zoradenie jednotlivých kľúčových slov do tematických klastrov. Kľúčové slová SNS bolo možné zoskupiť do nasledujúcich klastrov:

- národná suverenita (pronárodný, zvrchovanosť, proslovenský, Slávin, vatra, národnari),
- kritika liberalizmu (liberálny, liberáli, prozápadný, sorosovský, mimovládny, vulgárnosť, marazmus, dezoláti),
- kritika vlády a elít (demisia, Heger, prezidentka, Čaputová, nekompetentný, nekompetentnosť, štvorkoalícia, koalícia, Kollár, Sulík,

NRSR, Ódor, neschopnosť, Korčok, Matovič, expremiér, Remišová, rozhádzaný, koaličný, referendum, OĽANO),

- hospodárska a sociálna kríza (dražoba, zdražovanie, sebestačnosť),
- geopolitické naratívy (Nordstream, ambasáda, servilnosť, proamerický),
- COVID-19 a očkovanie (Sputnik, pitevný, lotéria, očkovací, očkovať, neočkovaný, Covid).

Slovenská národná strana už zo svojej podstaty kladie dôraz na ochranu národnej identity, zdôrazňuje tradície a históriu, oslavuje Slovenské národné povstanie a národné kultúrne inštitúcie ako napr. Matica slovenská. Vládu a jej predstaviteľov vníma ako nebezpečenstvo a ohrozenie suverenity, kritizuje jej neschopnosť, nestabilitu a rozdelenie koalície a vyzýva na referendum a vytvorenie novej národnej vlády. Z tohto dôvodu strana apeluje na zjednotenie národných síl a usiluje sa o vytvorenie koalície pronárodných strán pred voľbami. Na kritiku vlády využíva súčasnú ekonomickú situáciu a infláciu a s tým súvisiaci pokles životnej úrovne Slovákov. Využíva aj tému migračnej krízy, varuje pred masovou migráciou a protestuje proti prijímaniu utečencov. V globálnom geopolitickom meradle podozrieva Spojené štáty a Európsku úniu z manipulácie a utlačania Slovenska a využíva antiamerickú a antibruselskú rétoriku. Pokiaľ ide o vojnu na Ukrajine, vyzýva na jej ukončenie a argumentuje proti jednostrannej podpore Ukrajiny. Negatívne sa vyjadruje k zvládaniu pandémie, kritizuje prijaté opatrenia, spochybňuje samotný koronavírus a očkovanie alebo propaguje ruskú vakcínu Sputnik. Tiež kombinuje rôzne body kritiky s obvineniami z mediálnej zaujatosti voči strane a jej predstaviteľom a volá po „objektívnom“ spravodajstve.

V jednotlivých analyzovaných rokoch možno pozorovať určité posuny v preferovaných témach. V roku 2021 dominovala téma pandémie a očkovania, kritika očkovacej politiky a chaos v prijatých opatreniach. Objavujú sa náznaky konšpirácií o pôvode COVID-u a varovania pred povinným očkovaním. Prítomná je tiež silná protivládna rétorika zameraná napríklad proti politickým predstaviteľom, ako sú Matovič, Sulík alebo Čaputová. Objavuje sa aj silný apel na národnú suverenitu. V roku 2022 je pozornosť zameraná na vojnu na Ukrajine, kritiku západného pohľadu na tento konflikt a snahu o priateľské vzťahy s Ruskom. Výraznejšie sú aj ekonomické témy – najmä inflácia a rastúce ceny energií, zhoršujúca sa životná úroveň, drahé lieky atď. Koncom roka 2022 sa začína objavovať naratív o zjednotení národných síl a vytvorení spoločného bloku politických strán. Dominantným tónom roku 2023 je volebná mobilizácia s rastúcimi útokmi na progresívne a liberálne strany, ako aj na elity a médiá. Eskaluje rétorika proti opozičným kandidátom, ako sú politické strany Hlas, KDH, Progresívne Slovensko atď. Politickí oponenti sú často označovaní za zradcov národa.

Kľúčové slová, ktoré používa FPÖ možno zoskupiť do nasledujúcich tematických klastrov:

- COVID-19 / očkovanie (povinné očkovanie, koronové šialenstvo, nezaočkované osoby, koronová politika, nezaočkovaní),
- národná identita a ochrana (ľudový kancelár, Rakúšania, červeno-bielo-červená, neutralita),
- migrácia a azylová politika (žiadatelia o azyl, azylová politika, zastavenie azylu, migračná politika, masová imigrácia, masové prísťahovalectvo, ochrana hraníc, Afganci, počty azylantov),
- kritika vlády a systémové strany (čierno-zelená, tyrkysovo-zelená, ÖVP, SPÖ, systémová strana, jednotná strana, Nehammer z ÖVP, kancelár z ÖVP, minister vnútra z ÖVP),
- inflácia a hospodárska kríza (inflácia, sankcie voči Rusku, šialenstvo EÚ, lavína nákladov, vlna zdražovania),
- kritika médií (ORF2, facebooková stránka FPÖ, FPÖ TV),
- volebná kampaň a mobilizácia (voľby do EÚ, voľby do Národnej rady, spolkové prezidentské voľby, referendum, tlačová konferencia).

Medzi témy, ktorými sa FPÖ zaoberá, patrí kritika opatrení proti koronavírusu, lockdowny a povinné očkovanie. Koronavírus je vykresľovaný ako podvod, lož alebo inscenácia a pandemická zmluva WHO je vnímaná ako ohrozenie národnej slobody. Spolu s dôrazom na národnú jednotu upriamuje pozornosť na nelegálnu imigráciu, volá po zastavení azylu a propaguje silnú protimigračnú politiku. Zdôrazňuje rakúsku identitu, hodnoty západnej kultúry, kresťanské hodnoty a lásku k vlasti. Podobne ako SNS kritizuje vládu a seba štylizuje do podoby jedinej opozičnej sily proti vládnuceму politickému systému, ktorý je údajne proti ľudu. Veľký skepticizmus prejavuje voči EÚ a národnej suverenite a nezávislosti sú stavané do protikladu s centralizačnými tendenciami. V kontexte krízy a inflácie zaznieva najmä kritika sociálnej situácie. FPÖ sa prezentuje ako strana, ktorá stojí na strane pracujúcich ľudí a dokáže ich ochrániť. Verejné médiá sú v príspevkoch opakovane napádané ako propagandistické nástroje. V roku 2024 tiež prebiehali silné kampane obraňujúce Herberta Kickla využívajúce slogan „všetci proti Kicklovi“.

Z chronologickej perspektívy v roku 2021 dominovali témy ako covidová politika, obviňovanie koalície vlády a jej zlyhaní, migrácia a obavy spojené s hospodárskou situáciou. Objavujú sa aj prvé náznaky konšpiračných teórií v súvislosti s WHO a elitami. V roku 2022 to boli témy ako COVID-19 a povinné očkovanie, incidenty s migrantmi, inflačná vlna a celkovo protieurópska rétorika. V roku 2024 sa šírili masívne konšpiračné naratívy o tajnom pláne globálnej zdravotnej diktatúry. Osobitná pozornosť sa venovala inflácii, cenám energie a obavám zo sociálneho úpadku. V rámci volebnej kampane sa objavili viac emocionálne zafarbené mobilizujúce témy ako migrácia

a kriminalita, existenciálne obavy z ekonomickej situácie a kultúrne vojny. Príspevky sa vyznačovali apokalyptickým jazykom (totálna strata, pád Rakúska) a škandalizovaním konania politických oponentov.

Analýza využitia alternatívnych faktov

Pri väčšine spomínaných tém sa pravidelne objavujú príspevky obsahujúce tvrdenia, ktoré nie vždy zodpovedajú skutočnosti. Obidve strany totiž do svojich naratívov intenzívne integrujú rôzne alternatívne fakty a dezinformácie, čím vytvárajú takzvané alternatívne pravdy s výrazným manipulatívnym potenciálom.

Aby sme mohli identifikovať a analyzovať jednotlivé alternatívne fakty, musíme sa pozrieť na to, ako vznikajú a ako sa následne využívajú v konkrétnom politickom diskurze. Pochopenie ich fungovania je pre túto analýzu kľúčové. Vzhľadom na obmedzený priestor, ktorý máme k dispozícii v tejto štúdii, sa tieto mechanizmy pokúsime ilustrovať na troch príkladoch.

Ako prvý bližšie rozanalyzujeme nasledovný príspevok strany SNS zo 4. decembra 2021:

„Slovenská národná strana vyzýva vládu Eduarda Hegera, aby obnovila rokovania o dodávkach Sputniku. Zažili sme hanbu, kedy Slovensko vrátilo Sputnik. Je obrovským šťastím, že nás Ruská federácia nechala bez penále a sankcií. V letných mesiacoch predseda Slovenskej národnej strany absolvoval rokovania s ministrom priemyslu Manturovom, ktorý ho ubezpečil, že Ruská federácia je kedykoľvek schopná Sputnik opäť dodať v prípade záujmu pre Slovákov. Sputnik môže pomôcť k zvýšeniu zaočkovanosti. Pacient by sa mal dostať k liekom bez ohľadu na to, či je liek zo západu alebo východu. Na lieky by sa politika nemala vzťahovať. Ak je liek účinný a má dôveru u pacienta, je úplne jedno z akej pochádza zemepisnej šírky. Slovenská národná strana na príklade Maďarska poukazuje na to, že Sputnik je účinný a ľuďom pomáha. Zdôrazňujeme, že očkovanie musí byť dobrovoľné, a že pred očkovaním by občan Slovenskej republiky mal podstúpiť krvný test na meranie protilátok a hlavne by mala byť posilnená ambulantná liečba. Takisto je dôležité zdvihnutie platu zdravotníkom tak, ako SNS zdvihla platy učiteľom. Ak Česi dokázali za jeden rok zdvihnúť platy zdravotníkom o 27%, musí to zvládnuť i Slovenská republika“ (SNS 2021).

Slovenská národná strana vo svojom príspevku kritizuje prístup slovenskej vlády k vakcíne Sputnik a zasadzuje sa za obnovenie rokovaní s Ruskom s cieľom zabezpečiť jej dodávky. Pritom zdôrazňuje potenciál vakcíny zvýšiť

mieru očkovania a argumentuje, že liečba by sa mala posudzovať podľa účinnosti, a nie podľa geopolitického pôvodu. Strana podporuje dobrovoľné očkovanie, testovanie protilátok a zlepšenie ambulantnej starostlivosti, pričom zároveň zdôrazňuje potrebu zvýšenia plátov zdravotníckych pracovníkov. Zdanlivo vecný text podsúva viacero alternatívnych právd. Pozrime sa na jednotlivé tvrdenia:

a) *„Zažili sme hanbu, kedy Slovensko vrátilo Sputnik.*

Faktom je, že Slovensko neporušilo zmluvu s Ruskou federáciou, a preto nebol dôvod uplatňovať sankcie. Tvrdenie vyvoláva dojem, že Rusko veľkoryso odpustilo pokutu, čím sa prezentuje v pozitívnom svetle. Zároveň sa stigmatizuje rozhodnutie vlády nepoužívať vakcínu Sputnik, ktorú neschválila Európska lieková agentúra EMA. Tvrdenie tak slúži na emocionálnu mobilizáciu proti „západnej“ politike a vytvára dojem, že Slovensko urobilo chybu.

b) *„Sputnik môže pomôcť k zvýšeniu zaočkovanosťi.“*

Ide o špekulatívne tvrdenie bez dôkazov. Neexistujú žiadne známe štúdie zo Slovenska, ktoré by dokazovali, že vakcína Sputnik výrazne zvýšila záujem verejnosti o očkovanie v čase, keď bola nedôvera voči očkovaniu všeobecne vysoká. Toto tvrdenie je sugestívne – prezentuje určitú hypotézu ako fakt.

c) *„Na lieky by sa politika nemala vzťahovať. Ak je liek účinný a má dôveru u pacienta, je úplne jedno z akej pochádza zemepisnej šírky“*

V tomto prípade ide o zjednodušenie problému. V skutočnosti musia lieky a vakcíny prejsť vedeckou a regulačnou kontrolou, teda nejde len o „dôveru pacientov“. Toto tvrdenie znevažuje úlohu Európskej liekovej agentúry, Štátneho ústavu pre kontrolu liečiv a iných odborných orgánov a zavádza verejnosť, aby si myslela, že pri výbere vakcíny stačí „dôvera“. Lieková politika nie je len otázkou pôvodu liekov, ale aj ich bezpečnosti, účinnosti a schválenia príslušnými orgánmi.

d) *„Slovenská národná strana na príklade Maďarska poukazuje na to, že Sputnik je účinný a ľudom pomáha.“*

V tomto prípade je tvrdenie založené na výbere selektívnych údajov. Maďarsko síce použilo vakcínu Sputnik, ale nemalo verejne dostupné,

transparentné údaje o jej účinnosti v porovnaní s inými vakcínami. Toto tvrdenie ignoruje širší kontext: Vakcína Sputnik nebola schválená Európskou liekovou agentúrou a v krajinách EÚ sa široko nepoužívala. Typickým prvkom dezinformačných naratívov je v tomto prípade aj výber „priateľskej“ krajiny ako vzoru a ignorovanie opačných názorov.

- e) *„pred očkovaním by občan Slovenskej republiky mal podstúpiť krvný test na meranie protilátok“*

Toto odporúčanie sa neopiera o vedecké fakty. Takéto testovanie a meranie nie je štandardne odporúčané žiadnymi odbornými orgánmi, pretože hodnota protilátok nezaručuje imunitnú ochranu. Ide o zavádzanie, ktoré môže odradiť ľudí od očkovania, pretože si budú myslieť, že vakcínu „už nepotrebujú“. Ide o bežnú stratégiu dezinformátorov, ktorí používajú vedecky pôsobiace návrhy bez akéhokoľvek reálneho základu.

- f) *„tak, ako SNS zdvihla platy učiteľom“*

Tento naratív sa opakuje v mnohých ďalších príspevkoch, avšak ide o skreslenie skutočnosti, keďže zvýšenie plátov bolo výsledkom viacerých opatrení koalície vlády, nielen strany SNS.

Podobne možno rôzne alternatívne fakty identifikovať aj v príspevkoch FPÖ, ako dokladuje náš druhý príklad:

„To, že sa veľké množstvo ľudí cíti nútené dať sa zaočkovať, aby sa vyhli testovacím šikanám, aby neprišli o prácu, aby neboli vylúčení zo spoločenského života, aby sa nestali obeťami mobbingu, aby sa mohli voľne pohybovať atď., je hanba a podľa môjho názoru by to malo mať právne dôsledky pre tých, ktorí za to nesú zodpovednosť. Oznámenie vlády o zavedení všeobecnej povinnosti očkovania proti koronavírusu od začiatku februára 2022 považujem za veľký klamlivý manéver a poslednú možnú hrozbu. Vieme to z informácií, ktoré unikli z vlády. Znie to ako ultimátum s odkazom: Nechajte sa hneď zaočkovať, inak vás k tomu aj tak prinútíme. Odpor je zbytočný. Ale vláda pritom len blafuje. Lebo vie presne dve veci: Čím viac ľudí sa nenechá touto hrozbou zastrašiť, tým ťažšie bude pre ňu povinné očkovanie skutočne zaviesť. [...] Vláda si je vedomá problému lavíny námietok, ktoré sa budú vyskytovať až po najvyššie súdy. Dobré vie o problémoch v súvislosti s právom EÚ, pokiaľ ide o definíciu okruhu osôb, ktoré sú povinné podstúpiť očkovanie. Musela by podstúpiť riziko, že celé odvetvia pracovného trhu budú paralyzované protestmi a akciami odporu. Medzinárodná verejnosť by sa

pobúrila, keby boli ľudia v Rakúsku väznení za to, že uplatňujú svoje právo na telesnú integritu“ (Kickl 2021, z nemčiny preložil J. D.).

Nasledujúce tvrdenia majú konšpiračný charakter alebo ich možno opísať ako alternatívne fakty:

- a) *„Vieme to z informácií, ktoré unikli z vlády.“*

Neexistujú však žiadne verejne overiteľné dôkazy o takýchto „uniknutých“ politických dokumentoch alebo ultimátoch týkajúcich sa povinného očkovania, ktoré by podporovali toto tvrdenie. Odvolávanie sa na tajné zdroje bez dôkazov je špekulatívne a typicky sa používa v rétorike konšpiračných teórií.

- b) *„Oznámenie vlády o zavedení všeobecnej povinnosti očkovania proti koronavírusu [...] považujem za veľký klamlivý manéver a poslednú možnú hrozbu.“*

Zavedenie povinného očkovania v Rakúsku bolo rozhodnuté na politickej úrovni, ale neskôr bolo pozastavené a zrušené. Neexistujú žiadne dôkazy, že toto oznámenie bolo iba hrozbou; tvrdenie o úmyselnom podvode je nepodložené.

- c) *„Medzinárodná verejnosť by sa pobúrila, keby boli ľudia v Rakúsku väznení za to, že uplatňujú svoje právo na telesnú integritu“*

Väznenie odporcov očkovania nikdy nebolo v Rakúsku zákonom ani politickou realitou; predstava, že občania sú za odmietnutie očkovania posielaní do väzenia, je nepodloženým preháňaním a súčasťou zastračovacej rétoriky.

V súvislosti s očkovaním poukazuje na mnohé konštruované fakty aj nasledovný príklad:

Pred pár dňami sa v zdravotníckom výbore konalo vypočutie s odborníkmi na tému referenda o „slobode očkovania“. Náš poslanec Národného snemu Gerald Hauser konfrontoval prezidenta Lekárskej komory Szekeres, ktorý vo výbore pôsobil viac než len TRAPNE, s vyhlásením riaditeľa WHO pre Európu, že „očkovanie pandémie neukončí“. Prejav, ktorý stojí za pozretie. (FPÖ 2021, z nemčiny preložil J. D.)

- a) Vyhlásenie Hansa Klugeho, na ktorého sa spomínaný prejav vzťahuje, je prezentované tak, ako keby WHO priznala, že očkovanie

je zbytočné alebo neúčinné, čo však nie je pravda. Ide o klasickú dezinformačnú stratégiu skracovania. Pôvodná citácia Hansa Klugeho znie „We also need to be conscious of the fact that vaccines alone will not end the pandemic.” (Kluge, 2021). Tento výrok teda vyjadruje skutočnosť, že hoci očkovanie je kľúčovým prostriedkom na kontrolu pandémie, nie je jediným.

- b) Príspevok tiež difamuje odborníkov. Namiesto toho, aby sa diskutovalo o merite veci, prezident Lekárskej komory je diskreditovaný vo všetkých smeroch, hoci bol jedným z obhajcov opatrení založených na dôkazoch počas pandémie.
- c) Okrem toho sa príspevok usiluje o sugestívnu prezentáciu nevyhnutnosti referenda o slobode očkovania. Pojem „sloboda očkovania“ naznačuje, že takáto sloboda predtým neexistovala. Očkovanie ale v Rakúsku nikdy nebolo povinné pre celú populáciu a preto ani nemožno hovoriť o strate takto definovanej slobody.

Uvedené príklady dokazujú, že alternatívne pravdy sú úzko spojené s jazykovou manipuláciou. Obdobným spôsobom je možné rozanalyzovať všetky príklady, ktoré sú obsiahnuté v našom korpuse. Lepšiemu pochopeniu fenoménu jazykovej manipulácie pomocou využitia a vytvárania alternatívnych faktov však pomôže, ak závery získané induktívnym spôsobom vyhodnotíme v globálnom meradle. Vďaka tomuto postupu sa môžeme pozrieť na zhrnutie najtypickejších oblasti manipulácie v analyzovanom korpuse v tabuľkách 3 a 4.

Tabuľka 3: Hlavné tematické aspekty obsahujúce dezinformácie a alternatívne fakty v príspevkoch strany SNS.

Téma	Typická manipulačná stratégia
COVID-19, očkovanie	trivializácia vírusu, zastrašovanie očkovaním
migrácia	migranti štylizovaní ako hrozba
západné krajiny a inštitúcie	USA/EÚ zobrazované ako utláčajúce zoskupenia pracujúce v utajení
vojna na Ukrajine	Ukrajina ako vinník, Rusko ako obeť
elity a médiá	démonizácia médií a politikov

Zdroj: Vlastné vyhodnotenie analyzovaného korpusu.

Tabuľka 4: Hlavné tematické aspekty obsahujúce dezinformácie a alternatívne fakty v príspevkoch strany FPÖ.

Téma	Typická manipulačná stratégia
COVID-19, očkovanie	antivakcinačná rétorika, trivializácia pandémie
migrácia	naratív nahradzovania domácej populácie migrantami
medzinárodné inštitúcie	EÚ/WHO ako konšpirátorskí aktéri
elity a médiá	vládnuce strany označované ako systémové strany, prepojenie na konšpirátorské elity

Zdroj: Vlastné vyhodnotenie analyzovaného korpusu.

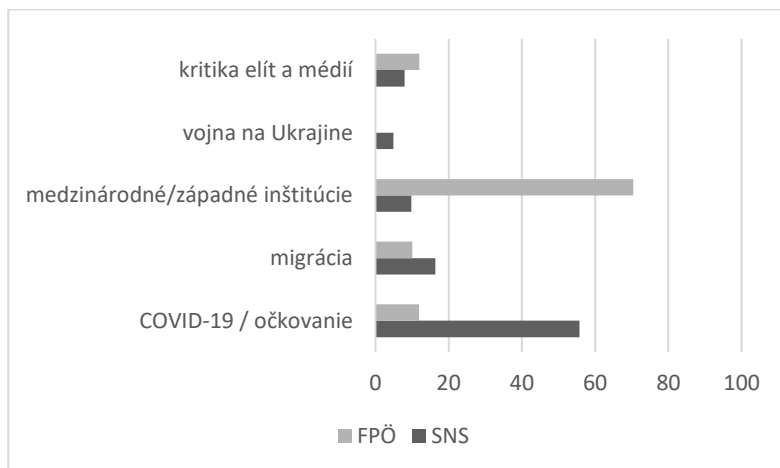
Tabuľka 3 uvádza najtypickejšie tematické aspekty manipulácie v textoch SNS. Nachádzame v nich prevažne dezinformácie o očkovaní, ktoré je údajne nebezpečné a oslabujú prirodzenú imunitu. Vlády a elity údajne využívajú pandémiu na utlačanie obyvateľstva (používajú sa výrazy ako „očkovacia mafia“ alebo „pandemický podvod“). Pokiaľ ide o migráciu, migranti sú vykresľovaní ako hrozba pre bezpečnosť a národnú identitu a migrácia je opísaná ako plánovaná a organizovaná invázia. Naratív, že EÚ a USA systematicky kontrolujú alebo kolonizujú Slovensko a že NATO a EÚ konajú proti národným záujmom, hraničí s konšpiračným naratívom. V slovenskom kontexte sa rieši aj vojna na Ukrajine, pričom Ukrajina je vykresľovaná ako hlavný vinník vojny a Rusko je prezentované ako garant mieru a obeť Západu. Média sú interpretované ako nástroje zahraničných mocností a politici a experti sú opisovaní ako zradcovia a manipulátori.

FPÖ (viď tabuľka 4) tiež šíri dezinformácie o očkovaní, ktoré je vykresľované ako neúčinné, nebezpečné a súčasť vyššieho plánu, zatiaľ čo opatrenia štátu v súvislosti s pandémiou sú prezentované ako úmyselné obmedzenie slobody. Migrácia je opísaná hlavne ako masová imigrácia, ktorá znamená prílev žiadateľov o azyl. Predpokladá sa, že ide o plán nahradiť pôvodné obyvateľstvo. Tieto tvrdenia vykazujú charakteristiky konšpiračných teórií. To isté platí pre kritiku medzinárodných inštitúcií, ako sú EÚ, WHO alebo NATO, ktoré ohrozujú národnú suverenitu a údajne sa podieľajú na tajných plánoch globálnej kontroly. Bez akýchkoľvek konkrétnych dôkazov sa tvrdí, že prebiehajú koordinované útoky na obyvateľstvo.

Vo všeobecnosti sa prostredníctvom komunikácie oboch strán šíri strach a neistota, zložité politické súvislosti sa zjednodušujú a národná identita sa definuje na základe údajných vonkajších hrozieb. FPÖ používa cielené konšpiračné naratívy ešte systematickejšie ako SNP. Príspevky oboch strán pracujú s výrazne emotívnymi výrazmi a používajú zjednodušené opisy

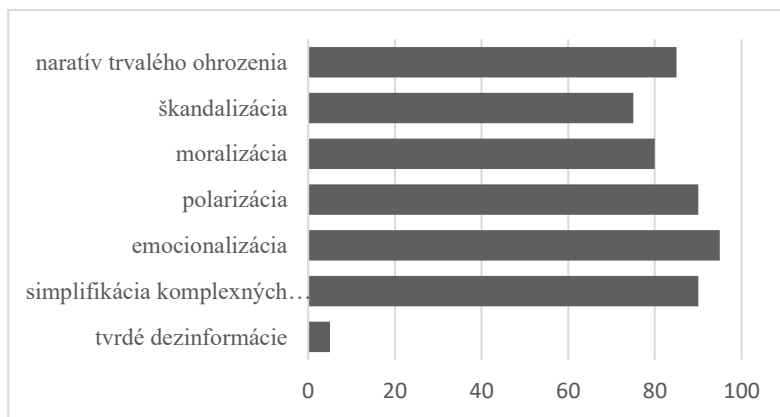
a obviňovanie. Graf 1 porovnáva využívanie dezinformácií a alternatívnych faktov zo strany SNP a FPÖ vo zverejňovaných príspevkoch.

Graf 1: Dezinformácie a alternatívne fakty v príspevkoch SNS a FPÖ v %.

Zdroj: Vlastné vyhodnotenie analyzovaného korpusu.

Graf 2: Manipulatívne rétorické stratégie v príspevkoch SNS a FPÖ v %.

Zdroj: Vlastné vyhodnotenie analyzovaného korpusu.

Viac ako 55 percent príspevkov SNP sa týka Covid-19 a očkovania, pričom migrácia a kritika elity sú druhou najviac zastúpenou témou. V menšej miere sa diskutuje aj o vojne na Ukrajine. Naproti tomu sa viac ako 70 percent príspevkov FPÖ zaoberá medzinárodnými inštitúciami. COVID a migrácia tvoria výrazne menší podiel ako v SNP. Explicitnou, tvrdou dezinformáciou sa vyznačuje len 7 až 9 percent všetkých príspevkov, to znamená, že pri jazykovej manipulácii u zvolených strán prevládajú skôr iné štylistické a rétorické prvky a to najmä polarizácia a hyperbolizácia. Tieto sú obsiahnuté v 60 až 80 percentách príspevkov. Najčastejšie manipulatívne stratégie oboch strán v porovnaní znázorňuje graf číslo 2. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že využitie alternatívnych faktov a dezinformácií a širšia populistická rétorika sa vzájomne podmieňujú. K podobným záverom sa dopracovávajú aj iné štúdie a to aj napriek inému výskumnému zámeru a metodike.³

Záver

Naša analýza potvrdzuje, že SNS aj FPÖ vyžívajú alternatívne pravdy vo svojej digitálnej komunikácii na Facebooku v obmedzenej miere. Tieto sú však súčasťou komplexnejších manipulatívnych stratégií ako sú emocionálna, moralizácia, zjednodušovanie, polarizácia či škandalizácia. Analýza tematických klastrov ukazuje, že obe strany sa zameriavajú na veľmi konkrétne témy, ako je pandémia koronavírusu, migrácia, národná identita a kritika elity. Následná analýza alternatívnych faktov odhalila, že v príspevkoch SNS v analyzovanom období dominovalo skresľovanie reality v súvislosti s témami ako sú pandémia, koronavírus a protizápadné naratívy. FPÖ využíva viac alternatívnych faktov hraničiacich s konšpiračnými teóriami, a to najmä v kontexte boja proti medzinárodným a nadnárodným inštitúciám. Ďalšia analýza ukazuje, že emocionálna a manipulatívna rétorika sa vyskytuje vo viac ako 60 % príspevkov. Priame dezinformácie boli zistené len asi v 7–9 % príspevkov. Ústrednými prvkami politickej komunikácie oboch strán sú rétorické techniky populistického jazykovej manipulácie, ako je vytváranie obrazu nepriateľa, čierno-biele myslenie, odvolávanie sa na authority, rekontakualizácia, generalizácia či stigmatizácia. Analýza tak potvrdzuje pôvodnú hypotézu, že napriek jazykovým a kultúrnym rozdielom obe strany využívajú

³ Na jednoznačné prepojenie medzi populizmom a šírením konšpiračných teórií, resp. alternatívnych právd poukazujú napr. Castanho Silva, Vegetti, Littvay (2017) a najovšie tiež Törnberg a Chueri (2025: 13) ktorí prichádzajú k záveru, „že ani ideologické postoje, ani populistická ideológia samy osebe nevysvetľujú sklon politikov šíriť dezinformácie. Skôr je to kombinácia populizmu a pravicovej ideológie, ktorá súvisí s tým, že strany šíria menej faktických informácií“.

porovnateľné presvedčovacie vzorce. Tieto vzorce sú štrukturálne podobné, avšak silne kontextualizované. Nadväzujúci výskum by sa mal venovať širšiemu skúmaniu práve daných kontextov, ako aj vzájomného ovplyvňovania a prelínania jednotlivých diskurzov v rámci politickej manipulácie a to aj v súvislosti so šírením alternatívnych právd.

Zdroje korpusu:

- FPÖ (2021, September 19). *Vor wenigen Tagen fand im Gesundheitsausschuss das Hearing mit Experten zum Volksbegehren zur „Impffreiheit“ statt. Unser Nationalratsabgeordneter Gerald Hauser hat* [A few days ago, the Health Committee held a hearing with experts on the referendum on “vaccination freedom”. Our Member of the National Council Gerald Hauser has] [Status]. Facebook, <<https://www.facebook.com/fpoe/videos/1483384842045759>> [10. 10. 2025].
- FPÖ. (n.d.). *FPÖ – Die soziale Heimatpartei. Offizielle Facebook-Seite der Freiheitlichen Partei Österreichs* (FPÖ) [Facebook page]. Facebook, <<https://www.facebook.com/fpoe>> [10. 10. 2025].
- Kickl, H. (2021, November 26). *Liebe Freunde! Die Corona-Impfung muss freiwillig sein. Die Entscheidung, sich impfen zu lassen, soll einzig und allein auf Basis der [...] [Dear friends! Corona vaccination must be voluntary. The decision to be vaccinated should be made solely on the basis of the]* [Status]. Facebook, <<https://www.facebook.com/fpoe/posts/pfbid02k7ogSNCP3MwnFzSAiuDc67FTb9v41QgsDxLhf-GmysGgzZg7V2AjNLfeSbPXouNkXl>> [10. 10. 2025]
- Kluge, H. H. P. (2021, April 29). *Statement – More Europeans now vaccinated against COVID-19 than have had the virus* [Statement]. WHO Regional Office for Europe, <<https://www.who.int/europe/news/item/29-04-2021-statement-more-europeans-now-vaccinated-against-covid-19-than-have-had-the-virus>> [10. 10. 2025].
- SNS. (2021, December 04). *Slovenská národná strana vyzýva vládu Eduarda Hegera, aby obnovila rokovania o dodávkach Sputniku. [The Slovak National Party calls on the government of Eduard Heger to resume negotiations on the supply of Sputnik.]* [Status]. Facebook, <<https://www.facebook.com/stranasns/posts/pfbid02WZGsUkbWvZPmMLqEM6TWAvFojAmwKakuDyqGUHuMxTpJVYrDLGhkaw8pnrFQJSolZ>> [10. 10. 2025].
- SNS. (n.d.). *Slovenská národná strana* [Facebook page]. Facebook, <<https://www.facebook.com/stranasns>> [10. 10. 2025]

Literatúra

- Castanho Silva, B., Vegetti, F., & Littvay, L. (2017). The Elite Is Up to Something: Exploring the Relation Between Populism and Belief in Conspiracy Theories. *Swiss Political Science Review*, 23(4), 423–443. <https://doi.org/10.1111/spsr.12270>
- Demčišák, J. (2024). Nomina propria v jazyku konšpiračných textov. In R. Štefančík (Ed.), *Jazyk a politika: Na pomedzí lingvistiky a politológie* 9 (pp. 39–51). Ekonóm.
- Dijk, T. A. van (2017). *Discourse and power*. Palgrave Macmillan.
- Götz-Votteler, K., & Hespers, S. (2019). *Alternative Wirklichkeiten? [Alternative realities?]* Bielefeld: transcript Verlag.
- Kutter, A. (2017). Corpus analysis. In R. Wodak & B. Forchtner (Eds.), *The Routledge handbook of language and politics* (pp. 169–186). Routledge.
- Törnberg, P., & Chueri, J. (2025). When Do Parties Lie? Misinformation and Radical-Right Populism Across 26 Countries. *The International Journal of Press/Politics*, 1–20. Online First. <https://doi.org/10.1177/19401612241311886>

Kontakt:

PhDr. Ján Demčišák, PhD.

Katedra germanistiky	Department of German Studies
Filozofická fakulta	Faculty of Arts
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave	University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava

Email Address: jan.demcisak@ucm.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0227-6716>